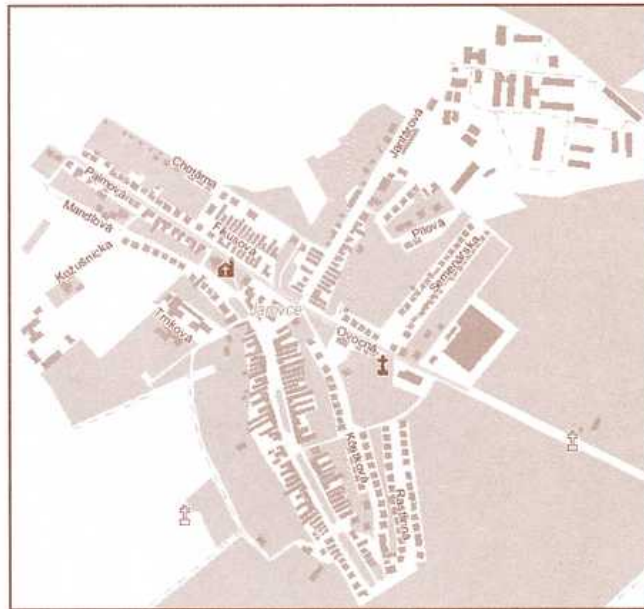

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

- Z OBSAHU: N A V R Á T I L O V Á, Alexandra: Namlouvání jako signifikantní znak proměn jedné podoby tradičních komunikací
- J A N T O, Juraj: Komunikácia a priestor (na príklade mestského sídliska)
- K L O B U Š I C K Á, Petra: Komunikačné príležitosti spoločenstva (na príklade zamestnancov vybraného miestneho úradu)
- F A L Ť A N O V Á, Lubica: Miestne kultúrne aktivity a komunikačný priestor
- K R E K O V I Č O V Á, Eva: Nové multikultúrne podoby verejného stravovania. (Na príklade zmien reštaurácií po roku 1989 na Slovensku/v Bratislave)

Na obálke:

Prvá strana: *mapa Jaroviec, z: www.jarovce.sk*

Preklady: *autori textov*

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sapress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Ľubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach: MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings, CEJSH a ERIH (impaktovaná databáza ESF)

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- N a v r á t i l o v á, Alexandra: Namlouvaní jako signifikantní znak proměn jedné podoby tradičních komunikací (poznámky k proměnám tradice ve výzkumné sondě mezi středoškolskou mládeží)..... 257
- J a n t o, Juraj: Komunikácia a priestor (na príklade mestského sídliska)..... 277
- K l o b u š i c k á, Petra: Komunikačné príležitosti spoločenstva (na príklade zamestnancov vybraného miestneho úradu)..... 285
- F a l ť a n o v á, Lubica: Miestne kultúrne aktivity a komunikačný priestor..... 292**
- K r e k o v i č o v á, Eva: Nové multikulturné podoby verejného stravovania. (Na príklade zmien reštaurácií po roku 1989 na Slovensku/v Bratislave)..... 301**
- VYHRADENÉ PRE**
- Rozhovor s Camillou Power: Príbuzenstvo, rituál a ekonomika kultúr lovcov a zberačov (Helena T u ž i n s k á, Miroslava B o b á k o v á)..... 310
- ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ**
- Pozdrav k životnému jubileu Ester Plickovej (Juraj Z a j o n c)..... 325
- Cena Soni Kovačevičovej (Gabriela K i l i á n o v á)..... 328
- Múzeum a muzeológia – ich determinanty a perspektívy v kontexte súčasného sveta (Ladislav M l y n k a)..... 329
- Rozprávačstvo mimo zreteľa folklórneho hnutia (Dušan M i k o l a j)..... 331
- RECENZIE-ANOTÁCIE**
- J. Botík: Etnická história Slovenska (Viktor K r u p a)..... 334
- M. Pavlicová: Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe (Kornélia J a k u b í k o v á)..... 337
- J. Lengová (ed.): Vybrané štúdie k hudobným dejinám Bratislavy (Miriam T i m k o v á)..... 338
- I. Chorvát: Cestovanie a turizmus v zrkadle času (Marta B o t í k o v á)..... 340
- A. Heitlingerová: Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští židé po roce 1945 (Peter S a l n e r)..... 341
- Ž. Brnjik: Jelisavac – slovačko rodno selo/Jelisavec – slovenská rodná dedina (Sandra K r a l j)..... 343
- T. Boukal: Torava. Lovci severozápadní Sibíře, příroda a lidé (Jana S u š i e n k o v á)..... 343
- P. Brzáková: Modřínová duše. Sibiřský cestopis (Jana S u š i e n k o v á)..... 345
- V. Ondrušová – L. Uhlíková (eds.): Dětský folklor dnes (proměny funkcí) (Margita J á g e r o v á)..... 346
- K. Nováková: Tatranskí nosiči (Peter S l a v k o v s k ý)..... 348
- J. Hrušovský: Sláčikové ľudové hudby regiónov východného Slovenska (Miloš Š í p k a)..... 349
- J. Birčák: Rudo Smoter a jeho pieseň (Václav D v o ř á k)..... 350
- A. Pelle: Sej, bást falu sáros, óbásttal határos (Miriam T i m k o v á)..... 351
- Marwan Al-Absi: Arabská káva v kultúre beduínov (Ladislav L e n o v s k ý)..... 352
- P. Janeček: Černá sanitka a jiné děsivé příběhy (Tatiana B u ž e k o v á)..... 353
- P. Mácha: O hledání středu. Světová náboženství v původních textech (Milan K o v á č)..... 355

CONTENTS

STUDIES

- N a v r á t i l o v á, Alexandra:** Courtship as a significant indicator of changes in one type of traditional communication. (Notes on changing tradition: Research among secondary-school students)..... 257
- J a n t o, Juraj:** Communication and space (On the example of the housing estate)..... 277
- K l o b u š i c k á, Petra:** Communication occasions of society (Case study of municipal office community)..... 285
- F a l f a n o v á, Ľubica:** Local cultural activities and communication space..... 292
- K r e k o v i č o v á, Eva:** New multicultural forms of public boarding. (Demonstrated on Changes of restaurants after 1989 in Slovakia/Bratislava)..... 301

RESERVED FOR

- Interview with Camilla Power (Helena **T u ž i n s k á, Miroslava B o b á k o v á**)..... 310

NEWS – HORIZONS - GLOSSARY

- Jubilee of Ester Plicková (Juraj **Z a j o n c**)..... 325
- Award for Soňa Kovačevičová (Gabriela **K i l i á n o v á**)..... 328
- Museum and Museology – determinants and perspectives in the frame of recent world (Ladislav **M l y n k a**)..... 329
- Story-telling out of the focus of folklore movement (Dušan **M i k o l a j**)..... 331

BOOKREVIEWS – ANOTATIONS

MIESTNE KULTÚRNE AKTIVITY A KOMUNIKAČNÝ PRIESTOR

LUBICA FALŤANOVÁ

Mgr. Lubica Faltanová, CSc., Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

The paper deals with space's development in communication of Croatian in Jarovce, city's part of Bratislava. The results of the research documents the role of the intercommunal and intracommunal communication in the local cultural public life.

Klíčové slová: chorvátska menšina, miestne kultúrne aktivity

Keywords: Croatian minority, local cultural activity

Príspevok obsahuje výsledky výskumu k otázke vplyvu spoločenských podmienok na Slovensku po roku 1989 na priestorový vývin komunikácie obyvateľov chorvátskej národnosti v Jarovciach prostredníctvom miestnych kultúrnych aktivít a na objasnenie komunikačnej úlohy v tvorbe indikátorov vyjadrujúcich príslušnosť k chorvátskej kultúre.

Jarovce, od roku 1991 mestská časť Bratislavy, z pohľadu národnostného vývinu upozorňujú na seba tým, že súčasťou obyvateľstva je pomerne integrovaná skupina obyvateľov chorvátskej národnosti, ktorých predkovia sa tu usídlili v rámci chorvátskej kolonizácie v 16. storočí. Časť jarovských Chorvátov sa síce postupne v priebehu vyše 450 rokov postupne asimilovala, čo vyjadrujú čísla o ich absolútnom počte, no napriek týmto asimilačným tendenciám ich reprezentuje v súčasnosti 250 obyvateľov (21% z celkového počtu obyvateľstva) s chorvátskou národnosťou. Pre pochopenie súčasného stavu v národnostnej štruktúre obce je potrebné ozrejmiť niekoľko faktov týkajúcich sa podmienok miestneho národnostného vývinu. Údaje o podiele chorvátskej národnosti v národnostnej skladbe obyvateľov a o ich absolútnom počte podľa národnostnej príslušnosti sú jedným z ukazovateľov charakterizujúcich chorvátske obyvateľstvo.

Tab.1 Podiel chorvátskej národnosti z celkového počtu obyvateľstva v Jarovciach

Rok	1715	1720	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1961	1970	1991	2001
%	77,1	73,7	87,6	86,5	79,3	80,0	67,8	59,4	59,7	48,0	27,0	21,0

Tab. 2 Vývin podielu chorvátskej národnosti v Jarovciach v rokoch 1880-2001 ¹

1880-1890	1890-1900	1900-1910	1910-1920	1920-1930	1930-1961	1961-1970	1991- 2001
-1,1%	-7,2%	+0,7%	-12,2%	-8,4%	+0,3%	-11,7%	-6%

1. Zmeny v územnom členení v miestnom rozvoji obce

Až do 60. rokov 20. storočia si zachovali jarovskí Chorváti väčšinové postavenie v miestnej národnostnej štruktúre obyvateľstva. Na národnostnom obraze chorvátskych Jaroviec sa začala v priebehu vývinu podieľať aj maďarská a nemecká národnosť, od roku 1947 obyvatelia slovenskej národnosti. Zastúpenie slovenskej národnosti od 50. rokov 20. storočia zodpovedalo zmenám v územnom začlenení obce. Po úpravách štátnych hraníc v roku 1947 pripadla obec, dnes mestská časť, spolu so susednými zadunajskými obcami Rusovce a Čunovo (od roku 1991 mestské časti) v procese rozširovania dunajského predmestia Československu. Jarovce ako súčasť ekonomického a spoločenského vývinu Slovenska boli vystavené novým vplyvom v oblasti lokálnych národnostných zmien. Na pribúdanie slovenskej národnosti pôsobili aj ďalšie administratívno-správne opatrenia. Významné obdobie z hľadiska národnostnej štruktúry nastalo v súvislosti s pripojením Jaroviec do hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy roku 1972. Od roku 1991 majú Jarovce štatút mestskej časti Bratislavy.

Postupný pokles percentuálneho podielu obyvateľstva chorvátskej národnosti z celkového počtu miestneho obyvateľstva, doložený podľa dostupných údajov od konca 19. storočia, zmiernujú obdobia stabilizácie či mierneho percentuálneho prírastku, prejavujúce sa až do 60. rokov 20. storočia. Percentuálne zastúpenie chorvátskej národnosti klesalo úbytkom absolútneho počtu príslušníkov chorvátskej národnosti a demografického rozvoja obce, či už v dôsledku prirodzeného prírastku alebo príchodom nového obyvateľstva iných národností do obce. V súčasnosti majú v rámci miestneho spoločenstva menšinové, podľa údajov z roku 2001 21% zastúpenie. Percentuálne zastúpenie z celkového počtu obyvateľstva vyjadruje iba relácie medzi počtami chorvátskej a ostatnej časti obyvateľstva, hlásiacej sa k inej národnosti. Skutočný rozsah Chorvátov podľa národnostnej príslušnosti dokladajú údaje o absolútnom počte. V roku 1900 mali Jarovce 633 obyvateľov, z toho k chorvátskej národnosti sa hlásilo až 502 obyvateľov. V roku 1930 stúpol počet obyvateľov na 845, k chorvátskej národnosti sa hlásil rovnaký počet obyvateľov ako v roku 1930. V roku 1970 v obci malo trvalé bydlisko 999 ľudí, z toho 480 sa podľa národnosti považovalo za Chorvátov. Výrazný pokles absolútneho počtu Chorvátov podľa národnostnej príslušnosti sa začal prejavovať v 70. rokoch 20. storočia. V roku 1991 sa počet obyvateľstva Jaroviec zvýšil na 1131, pritom skupina Chorvátov sa znížila na 313. Podľa sčítania obyvateľstva v roku 2001 mala obec 1199 obyvateľov, z toho 244 sa hlásilo k chorvátskej národnosti. Za posledných sto rokov sa počet príslušníkov chorvátskej národnosti v Jarovciach znížil o polovicu. Rozhodujúcou mierou vstúpilo do národnostného vývinu obdobie posledných

30 rokov 20. storočia. Od roku 1970 sa v desaťročných odstupoch znižoval stav chorvátskej národnosti približne v priemere o 70-80 obyvateľov.

Ako sme už uviedli, vzhľadom na historický, spoločensko-politický vývin, a z toho vyplývajúce zmeny administratívno-správnej príslušnosti, menila sa i národnostná štruktúra ostatnej časti obyvateľstva žijúcej v obci popri Chorvátach. V roku 1930 označilo maďarskú národnosť 21% (182) obyvateľov a nemeckú národnosť 16% (139) obyvateľov. V roku 1970 sa k slovenskej národnosti hlásilo už 282 (28,2%) obyvateľov, k maďarskej 226 (22,6%).² V roku 2001 sa slovenská národnosť na národnostnej skladbe podieľala 63% (725 obyvateľmi), maďarská národnosť 13 % (160 obyvateľmi). Najmä od 70. rokov 20. storočia je zrejmy dopad administratívno-správnych, urbanizačných a kultúrnych podmienok na chorvátskeho obyvateľstvo v prospech slovenskej národnosti.

2. Priestorové podmienky komunikácie do roku 1989

Štatistiky o jarovských obyvateľoch hlásiacich sa k chorvátskej národnosti sú východiskovým ukazovateľom ku kvalitatívnemu výskumu o ich kultúrnej aktivite a kultúrnych indikátoroch ich etnickej príslušnosti. Etnografické výskumy v 70. rokoch 20. storočia poukázali na existenciu prejavov manifestujúcich chorvátsku kultúrnu identitu. Či už sa to týkalo zvykoslovných aktivít, spevných prejavov, jazyka, spoločenského života, vo vzájomnej kooperácii vyjadrovali integritu chorvátskeho obyvateľstva v sídelnom spoločenstve.

Na zachovanie miestneho chorvátskeho etnika, či už je identifikované kvantitatívnymi alebo kvalitatívnymi údajmi, sa podieľalo viacero faktorov. Jedným z nich je skúmaný priestorový aspekt komunikácie. V období do roku 1947 na zachovanie miestnej kultúrnej aktivity Chorvátov pôsobila predovšetkým interkomunálna komunikácia. V tomto smere zohrávala rozhodujúcu úlohu regionálna príslušnosť jarovského chorvátskeho obyvateľstva k burgenlandským (*gradišćanským*) Chorvátom v Rakúsku a Maďarsku. Vo vzťahu k miestnemu životu Jarovčanov pretrvával burgenlandský priestor vo význame kultúrneho, spoločenského a rodinného zázemia aj v 1. polovici 20. storočia. Voľný pohyb v priestore bol jednou z podmienok vzájomných komunikačných aktivít. Interkomunálnu komunikáciu Jaroviec s okolitými obcami v Rakúsku a Maďarsku posilňovala i etnická endogamia. Napr. rodinne viazané boli vzájomné návštevy medzi Jarovcami a okolitými obcami s chorvátskym obyvateľstvom pri príležitosti hodov a rodinných udalostiach. Väzby s týmto prostredím sa prejavovali do roku 1947 aj na burgenlandskom pôvode miestnych kňazov a učiteľov. Ich činnosť zasahovala významne do intralokálneho kultúrneho života Jaroviec. Za jednu z najdôležitejších iniciatív, rozhodujúcu aj pre kultúrny život nasledujúceho obdobia, možno považovať založenie neformálnej ženskej speváckej skupiny miestnym kňazom v roku 1947. Skupina 10-15 žien nemala oficiálny názov a dodnes existuje pod označením „jačkarice“ – speváčky. Ich piesňový repertoár, prezentovaný v kostole počas bohoslužieb alebo pri rodinných a spoločenských udalostiach, bol rôznorodý. Tvorili ho cirkevné i svetské piesne. Už krátko po založení zboru zásluhou miestneho učiteľa a na základe rodinných kontaktov sa do repertoáru dostali popri miestnej piesňovej tvorbe aj piesne z okolitých obcí (napr. z Bezenye, Horvát Kimle v Maďarsku). V obci existovala aj mužská spevácka skupina, ktorá však zanikla v roku 1947.

Zmeny obce v územnom začlenení po roku 1947 mali dopad na zmeny priestorovej komunikácie miestneho chorvátskeho obyvateľstva s okolitými obcami. Úzka väzba jarovských Chorvátov s rakúskymi a maďarskými Chorvátmi bola oslabená alebo sa zmenili formy vzájomných kontaktov. Hoci sa stali štátne hranice po roku 1947 komunikačnou

Členky jarovského ženského speváckeho zboru iniciujú každoročne zvykoslovné úkony z kalendárneho cyklu. Chlapci s rapkáčmi na Bielu sobotu chodia po uliciach Jaroviec. Jarovce 2006

Mužský spevácky zbor a hudobníci z Jaroviec počas vystúpenia na Menšinovom Kultúrnom lete. Bratislava 2007 (Autorka fotografií: L. Falťanová)

bariérou s blízkymi obcami s chorvátskym obyvateľstvom v Maďarsku a Rakúsku, väzby neboli úplne prerušené, prebiehali, i keď administratívnymi opatreniami obmedzene, najmä na úrovni rodinných kontaktov. V 70. rokoch existovali aktivity vo forme výmenných kultúrnych speváckych predstavení medzi Jarovcami a Bezenye. Ochotnícke divadlo založené miestnym učiteľom realizovalo predstavenia v Bezenye, Rajke a Rusovciach spočiatku po maďarsky, od začiatku 50. rokov do roku 1956, keď zaniklo, po slovensky. V 60. rokoch pribudli nové príležitosti pre piesňovú prezentáciu miestnych speváčok – napr. občianske podujatia, dožinkové slávnosti. Z podnetu učiteľov sa na miestnych kultúrnych akciách organizovaných miestnou správou zachovávala i chorvátska poetická tvorba prebraná z chorvátskych kalendárov, recitovaná školskou mládežou. Významný podiel na kultúrnom verejnom živote sa pripisuje miestnym speváčkam. Ich zásluhou sa udržiaval popri piesňovej tvorbe okruh zvykoslovných kalendárnych úkonov, realizovaných vo verejnom priestore.³

Na zachovanie kultúrnych aktivít v tomto období, tak ako boli zaznamenané v 70. rokoch 20. storočia, prispelo niekoľko podmienok vývoja. Patril k nim i fakt, že Jarovce sa nachádzali v pohraničnom pásme, čo limitovalo investičný rozvoj obce. I napriek blízkosti mesta si Jarovce zachovávali z týchto dôvodov vnútornú stavebnú, a s nimi spojenú demografickú a kultúrnu uzavretosť, ktorá prispievala k nemennosti určitého okruhu kultúrnych prvkov. Napriek tomu, že sa Jarovce stali od 70. rokov významné z hľadiska bývania pre prichádzajúce obyvateľstvo najmä z Bratislavy, udržali si naďalej rurálny architektonický ráz. Zachovanie pôvodného rurálneho stavebného charakteru s autochtónnym obyvateľstvom pôsobí ako jeden z determinantov komunikačno-priestorových aktivít a prezentácie kultúrnej kompaktnosti tunajších Chorvátov v súčasnosti. Vo významnej miere sa podieľajú na uskutočňovaní kultúrnych aktivít iniciatívy miestnych chorvátskych predstaviteľov. V čase súčasných modernizačných vplyvov v živote obyvateľstva vďaka týmto okolnostiam sa väčšina kultúrnych aktivít vo verejnom priestore, realizovaných v 70. rokoch 20. storočia, zachováva i dnes. Súčasťou miestneho kultúrneho života sa stali od začiatku 90. rokov 20. storočia nové aktivity.

3. Komunikačný aspekt kultúrnych iniciatív od 90. rokov 20. storočia

3.0 Iniciátori a nositelia komunikačno-priestorových aktivít

Na jednej strane síce miestni chorvátski obyvatelia reflektujú vlastnú asimiláciu, ktorú odvodzujú od počtu príslušníkov chorvátskej národnosti a od znalosti a aktívneho používania chorvátskeho jazyka, na druhej strane podľa predstaviteľov miestnej časti sú Chorváti „kultúrne súdržní“, čím sa vytvárajú predpoklady posilňovania ich etnickej identity. Otázkou je, aký rozvojový potenciál má chorvátske obyvateľstvo v oblasti rozvíjania vlastnej kultúrnej identity a v miestnej kultúre pri menšinovom (21%) zastúpení v národnostnej štruktúre obyvateľstva miestnej časti. V rámci etapy posledných takmer 20 rokov rozhodujúcim spôsobom vstúpili do kultúrneho diania chorvátskeho spoločenstva a komunálnej sféry nové iniciatívy miestnych Chorvátov. S novou spoločenskou klímou a vytváraním legislatívnych podmienok od začiatku 90. rokov 20. storočia sa začali vytvárať i formálne združenia, spojené s oživením kultúrnych a komunikačno-priestorových aktivít. Už koncom 80. rokov 20. storočia predstavitelia Chorvátov v Jarovciach, podobne ako v niekoľkých iných obciach západného Slovenska s chorvátskym obyvateľstvom, aktivizovali vytvorenie miestneho kultúrneho združenia s cieľom reprezentácie, spolupráce a podpory chorvátskej kultúry a nadviazania tým na prerušené občianske aktivity z 2. polovice 60. rokov 20. storočia.

V obci bol založený Chorvátsky kultúrny spolok (*Hrvatsko kulturno društvo u naselju Hrvatski Jandrof*) začiatkom roku 1990. Dalším dôležitým krokom k rozvoju kultúrnych aktivít bol I. kongres Chorvátov na Slovensku v roku 1990 v Jarovciach, ustanovujúci z iniciatívy jarovských Chorvátov Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, do ktorého sú začlenené jednotlivé miestne chorvátske kultúrne spolky z obcí na Slovensku. Vytvorením právnej formy združenia sa vytvorili predpoklady na zintenzívnenie intrakomunálnej kultúrnej činnosti a vzájomnej kultúrnej komunikácie Chorvátov žijúcich na Slovensku a v zahraničí.

Inštitucionálna chorvátska kultúrna činnosť vykazuje generačnú diferenciaciu. Fakt, že sa prejavuje osobitne kultúrna iniciatíva mladších ročníkov Chorvátov, je pozitívnym signálom z perspektívneho hľadiska vývinu chorvátskeho obyvateľstva. Predstavitelia mladej generácie sa začali aktivizovať v Klube mladých Chorvátov (*Klub mladich Hrvata*), založenom v roku 1991. Pre podporu ich aktivity je dôležité členské zázemie Klubu v Chorvátskom kultúrnom zväze od roku 1996. Počet členov v obidvoch, svojou činnosťou prepojených jarovských organizáciách svedčí o tom, že kultúrna chorvátska identifikácia prevyšuje počet Chorvátov podľa národnostnej príslušnosti. Chorvátsky kultúrny spolok má približne 250 členov, Klub mladých Chorvátov približne 100 členov. Dôležité sú aj priestorové podmienky pre aktivitu spolkov. Od roku 1997 sú k dispozícii stále priestory poskytnuté miestnym úradom s názvom *Hrvatski kulturni centar* (Chorvátske kultúrne centrum). K roku 1991 sa datuje založenie jarovskej speváckej skupiny *Muško Jačkarno Društvo* (Mužský spevácky zbor) v rámci Klubu mladých Chorvátov. Miestna aktivita Chorvátov je rozšírená aj na detskú a tanečnú folklórnu zložku. Okrem uvedených skupín bolo v roku 2001 založené spevácke teleso Chorus Cantilena so širokým repertoárom piesní od renesancie až po súčasnosť, ktoré priberá do svojho repertoáru aj piesne spievané v chorvátskom jazyku. Za rovnako dôležitého iniciátora miestnej kultúry ako uvedené skupiny sa stále považuje miestny ženský spevácky zbor („jačkarice“), založený v roku 1947. Kultúrna činnosť Chorvátov v miestnom prostredí má dôležité zázemie vo vzájomnej spolupráci lokálnych subjektov, medzi ktoré patrí okrem už zmienených iniciátorov miestna samospráva a iné záujmové spolky a jednotlivci.

3.1 Interkomunálny aspekt kultúrnych akcií v Jarovciach

Podstatná časť kultúrnych aktivít je založená na interkomunálnej komunikácii. V rámci mestskej časti, ktorej priestor je najprístupnejším informačno-komunikačným kanálom pre jarovskú verejnosť, sú organizované viaceré podujatia na interkomunálnej úrovni.

Čo sa týka predstaviteľov mladej generácie Chorvátov, už v roku 1991 mali možnosť zorganizovať v obci podujatie *Dan mladine* (Deň mládeže), ktoré bolo počiatkom kultúrnej spolupráce Klubu mladých Chorvátov s reprezentantmi chorvátskej kultúry zo zahraničia. Organizovanie podujatia vyplýva z činnosti organizácie *Hrvatski akademski klub* (HAK), založenej *gradišćansko-hrvatskimi* (burgenlandsko-chorvátskymi) akademikmi a študentmi vo Viedni r. 1948, ktorého cieľom je rozvíjanie *gradišćansko-chorvátskeho* jazyka, identity a kultúry predovšetkým v Rakúsku, ale i v Maďarsku a na Slovensku.⁴ Dni mládeže sa poriadajú každoročne striedavo podľa výberu chorvátskej lokality v rámci týchto krajín. Ide o rozsiahlu akciu s vysokým počtom účastníkov (do 800 návštevníkov), ktorá je prezentáciou folklórnych speváckych, hudobných, tanečných a divadelných skupín. Aktraktivitu podujatia zvyšujú moderné hudobné skupiny z Chorvátska.

Medzi kultúrne podujatia, ktorých tradícia sa založila začiatkom roku 1990, patria Chorvátske kultúrne dni s festivalom speváckych zborov. Interkomunálny rámec festivalu vytvára účasť zborov z viacerých obcí. Napr. v roku 2006 vystupoval v Jarovciach

folklórny súbor *Kolo slavuj* z Viedne, zbor *Rosica* z Devínskej Novej Vsi, zbor *Mladi jačkari* z Jaroviec a *Muško jačkarno društvo* z Jaroviec. V roku 2007 sa na Festivale zborového spevu zúčastnili zbory z Čunova, Devínskej Novej Vsi, Jaroviec a z Maďarska. K interkomunálnym akciám iniciovaným chorváckym obyvateľstvom patrí chorvácky ples (*hrvatski bal*), poriadaný každoročne od roku 1989, spoločenské stretnutia dôchodcov z Jaroviec a rakúskej obce Pama.

3.2 Intrakomunálny charakter kultúrnych aktivít

Intrakomunálny charakter majú v Jarovciach viaceré aktivity iniciované Chorvátmi. Patrí k nim napr. kostolný vianočný koncert miestnych speváckych zborov, reprezentujúcich chorvácku piesňovú tvorbu. Z podnetu ženského speváckeho zboru sa zachovávajú kalendárne aktivity súvisiace s cirkevnými sviatkami (napr. obchôdzky miništrantov – koledníkov po obci na Štedrý deň a na Troch kráľov s rapkáčmi počas veľkonočného týždňa). Mnohé zábavno-spoločenské akcie komunitného charakteru, ako napr. fašiangové a mikulášske sprievody, stavanie májov, sú iniciované a uskutočňované kooperáciou miestnych záujmových, kultúrnych formálnych i neformálnych skupín, jednotlivcov a miestnou samosprávou.

3.3 Nadlokálny interkomunálny komunikačný priestor jarovských Chorvátov

Na základe kultúrnych aktivít sa rozšírili interkomunálne kontakty jarovských Chorvátov aj mimo priestoru Jaroviec. Na Slovensku sú príležitosťou pre vzájomné väzby Chorvátov žijúcich na Slovensku spoločné kultúrne podujatia. Patrí k nim Festival chorváckych piesní a tancov v Devínskej Novej Vsi, založený v roku 1989, Chorvátske kultúrne dni, príp. plesy poriadané v jednotlivých obciach alebo v mestských častiach (napr. v Devínskej Novej Vsi, Chorvátskom Grobe, Čunove). Prostredníctvom aktivít v umeleckých speváckych a hudobných skupinách sa realizujú interkomunálne kontakty jarovských Chorvátov mimo priestoru mestskej časti v rámci Slovenska, Rakúska, Maďarska, Chorvátska. V zozname komunikačno-priestorových príležitostí sa nachádzajú akcie organizované bratislavským magistrátom. Účasť mužského speváckeho zboru na vianočnom koncerte pri príležitosti vianočných trhov na Hlavnom námestí (v roku 2006) a na Menšinovom Kultúrnom lete v roku 2007 je informačným kanálom, ktorým sa dostáva smerom k obyvateľom Bratislavy signál o existencii Chorvátov v blízkosti hlavného mesta Slovenska. Mimo Slovenska fungujú intenzívne interkomunálne kontakty miestnych Chorvátov na báze členstva v umeleckých súboroch. Už začiatkom 90. rokov sa týmto spôsobom vytvorila, príp. obnovila väzba s chorváckymi obcami v Rakúsku a Maďarsku. Prepojenie na organizácie rakúskych a maďarských Chorvátov a v Chorvátsku podporilo kultúrne väzby s týmto priestorom. Napr. výročné omše v obciach s chorváckym obyvateľstvom v Maďarsku, kultúrne festivaly v Rakúsku, Maďarsku a Chorvátsku sú príležitosťou na kultúrnu prezentáciu mužského speváckeho zboru, ktorého súčasťou je skupina tamburášov (*tambečari*).

V súčasnosti sa miestna kultúrna aktivita Chorvátov prejavuje prostredníctvom iniciatív podporujúcich udržiavanie dlhoročných miestnych kultúrnych tradícií založených na intrakomunálnej komunikácii. Iniciatívy rozšírené od 90. rokov 20. storočia prinášajú formy kultúrneho života s novými alebo revitalizovanými prvkami interkomunálnej priestorovej komunikácie. Interkomunálny charakter kultúry vytvára miestny kultúrny systém, ovplyvnený novými identifikačnými prvkami a symbolmi. Prenikanie okolitých kultúrnych prvkov do prostredia Jaroviec interkomunálnou komunikáciou nie je však novým javom. Výrazne sa proces osvojovania spoločnej chorváckej kultúrnej identity prejavuje napr.

v hudobnej sfére rozšírením tamburice a dalmatínskych skladieb. Rozšírením kontaktov so zahraničným priestorom sa obohacuje jarovský chorvátsky dialekt o burgenlandskú a spisovnú chorvátčinu.

Vo vzťahu k verejnému komunikačnému priestoru sa chorvácka časť obyvateľstva Jaroviec prejavuje aktívnym spôsobom. Ich aktivita dominantným spôsobom profiluje verejný kultúrny život obce. Otázkou je, ako aktivita ovplyvní vývin chorvátskej národnosti alebo chorvátčiny ako dorozumievacieho jazyka v budúcnosti. V prospech ďalšieho vývinu Chorvátov hovorí stabilný počet členov miestneho chorvátskeho kultúrneho spolku a jeho generačná štruktúra. Takmer jeho polovica sa hlási k členstvu v Klube mladých Chorvátov. Vývin jarovských Chorvátov môžu ovplyvniť v nasledujúcom období i rozvojové plány hlavného mesta Bratislavy. V prípade, že sa uskutoční miestny územný plán, bude mať miestna časť Jarovce v r. 2030 vyše 12 000 obyvateľov. Vývin miestnych Chorvátov v perspektíve zostáva otvorenou otázkou.

Príspevok vznikol v projekte VEGA 2/5104/27 „Miestny a regionálny rozvoj v kontexte európskej integrácie“.

POZNÁMKY

- 1 MRÁZOVÁ-FALŤANOVÁ, L.: *Výročné zvyky ľudu v zadunajských obciach Veľkej Bratislavy*. Diplomová práca. Katedra etnografie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava 1976, s. 38. Roky 1715-1930 podľa HŮRSKÝ, J.: *Národnostní vývoj v obcích bratislavského předmostí*. In: *Sborník československé společnosti zeměpisné*, 53, 1948, s. 37. Údaje za roky 1961-2001 sú len približné, pretože štatistiky z predbežných výsledkov zo sčítaní ľudu, domov a bytov neuvádzajú chorvátsku národnosť samostatne. Počet príslušníkov chorvátskej národnosti a podiel chorvátskej národnosti je odvodený z kategórie ostatné národnosti z predbežných výsledkov sčítania ľudu, domov a bytov.
- 2 MRÁZOVÁ-FALŤANOVÁ, L.: c. p., s. 14.
- 3 MRÁZOVÁ-FALŤANOVÁ, L.: c. p., s. 17-20.
- 4 Citované z: <http://www.hrvatskicentar.at>.

LITERATÚRA

- BOTÍK, J. (ed.): *Chorvátska národnosť na Slovensku. História, onomastika, národopis*. Bratislava, Slovenské národné múzeum 1999.
- BOTÍK, J. (ed.): *Chorváti na Slovensku. Dejiny, jazyk, kultúra, súvislosti*. Bratislava, Slovenské národné múzeum 1996.
- FALŤANOVÁ, L.: Medzi etnickou identifikáciou a asimiláciou. In: *Forum scientiae et sapientiae*, roč. 14, 2007, č. 2, s. 29-31.
- KUČEROVÁ, K.: Sťahovanie Chorvátov na Slovensku. In: *Slovanské štúdie*, 8, 1966, s. 5-69.
- MRÁZOVÁ-FALŤANOVÁ, L.: *Výročné zvyky ľudu v zadunajských obciach Veľkej Bratislavy*. Diplomová práca. Katedra etnografie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava 1976.
- HŮRSKÝ, J.: *Národnostní vývoj v obcích bratislavského předmostí*. In: *Sborník československé společnosti zeměpisné*, 53, 1948, s. 37.
- www.hrvatskicentar.at

LOCAL CULTURAL ACTIVITIES AND COMMUNICATION SPACE

Summary

The paper deals with space's development in communication of Croatian in Jarovce. In Jarovce, from the year 1991 city part of Bratislava, live until now 250 (21%) inhabitants with Croatian's ethnicity. During the five centuries, from Croatian's colonization in Slovakia was the number of Croatian decreased mainly in the last 30 years. One of the most determinants of assimilation during the history was territorial and regional administration of Jarovce. Changes in those aspects influenced also space of communication. The article presents space's possibilities in two periods: to the year 1989 and during the last 15 years. Intercommunal communication with Croatian in Austria and Hungary was the important factor of the local cultural activities and ethnic Croatian stability in Jarovce to the year 1947. After 1947, when Jarovce became to Czechoslovakia, continues partly intercommunal life and a lot of intracommunal cultural elements of local public life thanks to local initiators. After 1989 increases the role of the intercommunal aspects cultural activities. On the base of a new law it appears a new forms of association and activities and a new ethnic features. It continues a traditional structure of cultural public life also.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Lubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sappress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 56, 2008, Number 3

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,

810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,

P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 56, 2008, No 3

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 56, 2008, Nr. 3

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616
